

Історична соціологія модернів, модернізацій та розвитку

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Третій (освітньо-науковий)</i>
Галузь знань	<i>05 Соціальні та поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Соціологія</i>
Статус дисципліни	<i>Нормативна</i>
Форма навчання	<i>очна(денна, вечірня)</i>
Рік підготовки, семестр	<i>1 курс, осінній семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кредити (120 годин): лекції – 14 год., семінарські заняття – 28 год., СРС - 78 год.</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>МКР, екзамен/усний</i>
Розклад занять	<i>http://roz.kpi.ua/</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор: д.соц.н, професор, Федорченко-Кутуєв Павло Володимирович, p.kutuev@gmail.com, 050 775 09 49, Viber +380507750949, Telegram +380507750949 Практичні / Семінарські д.соц.н, професор, Федорченко-Кутуєв Павло Володимирович, p.kutuev@gmail.com, 050 775 09 49, Viber +380507750949, Telegram +380507750949</i>
Розміщення курсу	<i>https://do.ipk.kpi.ua/enrol/index.php?id=7421</i>

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Предметом навчальної дисципліни є висвітлення найважливіших концептуальних схем теорій модерну та модернізації в соціології з часу її постання у повоєнний період і до наших днів. Курс піддає критичному аналізу найвпливовіші дослідницькі програми/ парадигми/ школи модерну та модернізації в соціології та зіставляє їх між собою. Експлікується релевантність аналітичного інструментарію теорії модерну та модернізації в соціології для ленінських та постленінських суспільств у порівняльній перспективі та на матеріалі України зокрема. Курс аналізує перспективи розвитку модерної світ-системи, взаємодії модернізації та вестернізації, концепції модернізації, передумов постання держави, що сприяє розвитку, а також можливості застосування цих концепцій для дослідження суспільної трансформації постленінської України.

Аспіранти повинні отримати знання про основні теоретичні припущення історичних теорій модерну та модернізації. Аспіранти повинні бути спроможними використовувати концептуальний конфліктологічний апарат в історичному та теоретичному аналізі, ознайомитись із основними працями представників конфліктологів-теоретиків.

Згідно з вимогами ОНП метою викладання навчальної дисципліни «Історична соціологія модернів, модернізацій та розвитку» є формування у аспірантів як майбутніх професіоналів здатностей:

- ЗК 01 здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу включаючи аналіз проблем, постановку цілей і завдань, вибір способу й методів дослідження, а також оцінку його якості;
- ЗК 04 здатність розв'язувати комплексні проблеми соціології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності;
- ФК 07 здатність аналізувати та оцінювати сучасний стан, тенденції розвитку соціології;
- ФК 08 здатність використовувати поняття та положення релевантних соціологічних теорій (історичної соціології модернів, модернізацій та розвитку) у дослідницькій діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

- ПРН 01 мати передові концептуальні та методологічні знання з соціології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій;
- ПРН 04 формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу соціальних досліджень, наявні соціологічні дані;
- ПРН 10 застосовувати теорії та концепції історичної соціології до дослідження соціальних змін в Україні та світі у контексті конфліктів модернів та модернізацій;
- ПРН 12 критично використовувати в своїх дослідженнях та розробляти концептуалізації модернів, модернізацій та розвитку і врегулювання конфліктів в контексті соціальних змін та трансформацій.

-

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Знання отримані аспірантами в межах курсу «Історична соціологія модернів, модернізацій та розвитку» будуть використовуватись для підготовки та захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

3. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні і методологічні засади історичної соціології модернів, модернізацій та розвитку.

Тема 2. Формування дослідницької програми модернізації та розвиток західної конфліктології: перша фаза.

Тема 3. Формування другої фази дослідницької програми модернізації та західна конфліктологія: ідеї С.Гантінгтона як її персоніфікація.

Тема 4. «Ленінський феномен» в контексті формування модерну та його конфлікти.

Тема 5. Конфлікт «модернізація versus розвиток недорозвитку»: відповідь периферії на інтелектуальну гегемонію Заходу.

Тема 6. Конфлікти у контексті дослідницької програми світової систем

Тема 7. ПереОРІЄНТация соціологічного теоретизування А.Г. Франком: конфлікт поміж євроцентризмом та китаєцентризмом

Тема 8. Трансформації світ-системного аналізу як історичної соціології модернів, модернізацій та розвитку.

Тема 9. Держава, що сприяє розвитку, та «азійське диво».

Розподіл годин

Назви тем	Кількість годин			
	Всього:	у тому числі:		
		Лекції	Семіна рські	СРС
Тема 1. Теоретичні і методологічні засади історичної соціології модернів, модернізацій та розвитку	10	2	4	4
Тема 2. Формування дослідницької програми модернізації та розвиток західної конфліктології: перша фаза	10	2	4	4
Тема 3. Формування другої фази дослідницької програми модернізації та західна конфліктологія: ідеї С.Гантінгтона як її персоніфікація	9	2	2	5
Тема 4. «Ленінський феномен» в контексті формування модерну та його конфлікти	10	2	4	4
Тема 5. Конфлікт «модернізація versus розвиток недорозвитку»: відповідь периферії на інтелектуальну гегемонію Заходу	9	2	2	5
Тема 6. Конфлікти у контексті дослідницької програми світової систем	8	2	2	4
Тема 7. ПереОРІЄНТация соціологічного теоретизування А.Г. Франком: конфлікт поміж євроцентризмом та китаєцентризмом	10	2	4	4
Тема 8. Трансформації світ-системного аналізу як історичної соціології модернів, модернізацій та розвитку	10		2	8
Тема 9. Держава, що сприяє розвитку, та «азійське диво»	8		2	6

МКР	6		2	4
Підготовка до екзамену	30			30
Всього годин:	120	14	28	78

4. Навчальні матеріали та ресурси

Рекомендована література

Базова

1. Соціологія модерну та модернізації [Електронний ресурс] : підручник для студ. спеціальності 054 «Соціологія», спеціалізації «Врегулювання конфліктів та медіація» / П. В. Кутуєв, А. В. Багінський, О. І. Василець, М. Н. Єнін, О. М. Казьмірова, Т. В. Коломієць, Г. О. Коржов, Д. В. Макаренко, І. В. Мацко-Демиденко, І. В. Піголенко, О. П. Северинчик, О. Л. Якубін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 3333 кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 355 с. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/8a6c5bf1-be6e-4563-b3fb-5ce853c2fb10/content>
2. Кутуєв П.В. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології : монографія / П.В. Кутуєв. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 516 с. <http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2019/02/Kutuev.pdf>
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму : пер. з нім. / М. Вебер ; пер. з нім. О. Погорілий. - К. : Основи, 1994.
4. Вебер, Макс. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика = Soziologie universal-geschichtliche analyzen. Politik : пер. з нім. / М. Вебер, пер. з нім., післямова та коментарі О. Погорілого. - Київ : Основи, 1998. - 534 с.
5. Георгій Дерлуз'ян. Соціальна еволюція людства: західний і радянський модернізаційні досвіди// Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 2. – С. 165-184. <http://stmm.in.ua/archive/ukr/2018-2/12.pdf>

Допоміжна

6. Кутуєв П. Проблематика сучасного соціологічного теоретизування // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2009. - № 2. - С. 144-165. <http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/06/social-theory-issues.pdf>
7. Кутуєв П. Спільнота ритуалу модернізації: від логосу до культу // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2007. - № 3. - С. 106-127. <http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/04/Modenization-cult-in-sociogy-journal.pdf>
8. Кутуєв П. Соціологія: історичні витоки та сучасні трансформації// Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2009. - № 3. - С. 183-206. <http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/06/transformations-of-sociology.pdf>
9. Захар Попович. Співіснування ринкових, планових і адміністративних механізмів господарювання в економічній системі СРСР <http://commons.com.ua/en/spivisnuvannya-rinkovih-planovih-i-administrativnih-mehanizmiv-gospodaryuvannya-v-ekonomichnij-sistemi-srsr/>
10. Бергер П.Л. Капіталістична революція: П'ятдесят пропозицій щодо процвітання, рівності і свободи. – К.: Вища школа, 1995. – 246 с.
11. Tilly, C. War Making and State Making as Organized Crime. In P. B. Evans, D. Rueschemeyer, & T. Skocpol (Eds.), *Bringing the State Back In* (1st ed.,). Cambridge University Press. 1985.- pp. 169–191 <https://doi.org/10.1017/CBO9780511628283.008>

Інформаційні ресурси

1. <http://www.sociology.kpi.ua/literature/> - електронна бібліотека кафедри соціології КПІ ім.Ігоря Сікорського
2. <http://stmm.in.ua/> - журнал Інституту соціології НАНУ «Соціологія: теорія, методи, маркетинг»
3. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/> - Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
4. <http://www.nbu.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
5. <https://prometheus.org.ua/> - найкращі онлайн-курси України та світу
6. YouTube канал кафедри соціології з лекціями
<https://www.youtube.com/@SocialDataAnalytic/videos>

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

N з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
1	<p>Лекція 1.</p> <p>Тема: Теоретичні і методологічні засади соціології модерну та модернізації.</p> <p>Основні питання: Інтелектуальні витоки соціології модерну та модернізації: К. Маркс, М. Вебер та Т. Парсонс. Ідеологічний контекст постання соціології модерну та модернізації: холодна війна та зіткнення надпотуг. Соціологія модерну та модернізації та політико-економічна практика поняття методу. Міждисциплінарний характер методів соціології модерну та модернізації.</p> <p>СРС: К. Маркс та М.Вебер як фундатори конфліктного стилю теоретизування про соціум. Соціологія модерну та модернізації в системі наук про суспільство.</p>
2	<p>Лекція 2.</p> <p>Тема: Формування дослідницької програми модернізації та розвиток західної соціології модерну та модернізації: перша фаза.</p> <p>Основні питання: Методологічні засади першої фази дослідницької програми модернізації та потрактування нею конфліктів. Дослідження політики модернізації країн, що розвиваються. Розвиток політичного розвитку.</p> <p>СРС: Дискурси про конфлікти в суспільних науках як «окремі ресторанні столики» (Г. Алмонд). Чинники продукування штучно гармонізованої картини соціального світу.</p>
3	<p>Лекція 3.</p> <p>Тема: Формування другої фази дослідницької програми модернізації та західна соціологія модерну та модернізації: ідеї С. Гантінгтона як її персоніфікація.</p> <p>Основні питання: Гантінгтонова критика першої фази дослідницької програми модернізації: політичний занепад versus політичний розвиток. Гантінгтонова концептуальна схема: розвиток versus стабільність. Ідеї Гантінгтона сьогодні: занепад Заходу або просвітницький оптимізм?</p> <p>СРС: С. Гантінгтон як теоретик соціально-політичного аналізу та практик соціально-політичної діяльності.</p>
4	<p>Лекція 4.</p>

	<p>Тема: «Ленінський феномен» та його конфлікти.</p> <p>Основні питання: Лібералізм і ленінізм: конфлікт ідеології та принципів інституційної організації. Ленінізм як рішучий “прорив” у суспільно-політичному розвитку. Конфліктна амальгама інституційної харизми і неперсональних норм в ленінізмі. Рутинізація харизми та конфлікт з феноменом неотрадиціоналізму в ленінських режимах. Ленінізм і національна залежність: революція або реформи. Політична культура ленінських режимів</p> <p>СРС: Ленінізм як організаційна зброя. Ленінізм як інструмент подолання національної залежності.</p>
5	<p>Лекція 5.</p> <p>Тема: Конфлікт «модернізація versus розвиток недорозвитку»: відповідь периферії на інтелектуальну гегемонію Заходу.</p> <p>Основні питання: Інтелектуальні витoki дослідницької програми А.Г. Франка. Конфлікти у рамках дуальної структури світу: метрополія versus периферія. Чи можливий розвиток за капіталізму? Розвиток недорозвитку як єдино можливий вислід залежності периферії від метрополії.</p> <p>СРС: Конфлікт «метрополія-периферія» за умов постлененізму. Конфлікт науки та ідеології в мисленні А.Г.Франка.</p>
6	<p>Лекція 6.</p> <p>Тема: Конфлікти у контексті дослідницької програми світової систем.</p> <p>Основні питання: Витoki дискурсу світової системи. Засади дослідницької програми світової системи. Світова система versus модерна/ капіталістична світ-система. Просторові та часові контури світової системи.</p> <p>СРС: Ринок як «базис» світової системи. Конфлікти щодо гегемонії в рамках світової системи.</p>
7	<p>Лекція 7.</p> <p>Тема: ПереОРІЄНТація соціологічного теоретизування А.Г. Франком: конфлікт поміж євроцентризмом та китаєцентризмом</p> <p>Основні питання: Унікальність Заходу або історичний випадок? Схід як гегемон світової системи. Конфлікт Сходу та Заходу в рамках динаміки глобального модерну. Міф про європейську гегемонію та соціальні реалії: версія сходуцентристів.</p> <p>СРС: Сходуцентризм як новітня тенденція дискурсу про конфлікт. «Остранение» соціальної реальності в сходуцентризмі.</p>

Семінарські заняття

N з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
	Теоретичні і методологічні засади соціології модерну та модернізації.

1	<p>Семінарське заняття 1.</p> <p>Тема 1.1. Дисциплінарна специфіка соціології модерну та модернізації.</p> <p>Основні питання: Витоки соціології модерну та модернізації: К. Маркс, М. Вебер та Т. Парсонс. Ідеологічний контекст постановня соціології модерну та модернізації: холодна війна та зіткнення надпотуг.</p> <p>СРС: Конфлікт: функціональний, дисфункціональний, руйнівний?</p>
2	<p>Семінарське заняття 2.</p> <p>Тема 1.2. Соціологія модерну та модернізації як суспільствознавча дисципліна.</p> <p>Основні питання: Соціологія модерну та модернізації та політико-економічна практика. Міждисциплінарний характер дисципліни. Класовий конфлікт в інтерпретації К.Маркса. Конфлікти поміж типами раціональності: інтерпретація М.Вебера. Гармонізація конфліктів в мисленні Т. Парсонса.</p> <p>СРС: Класовий конфлікт як рушійна сила соціальних змін.</p>
	<p>Формування дослідницької програми модернізації та розвиток західної соціології модерну та модернізації: перша фаза.</p>
3	<p>Семінарське заняття 3.</p> <p>Тема 2.1. Оптимістичний прогресизм теорії модернізації та реалії світу, що розвивається.</p> <p>Основні питання: Гегемонія США як фактор продукування безконфліктної інтерпретації соціального світу. Методологічні засади першої фази дослідницької програми модернізації та потрактування нею конфліктів.</p> <p>СРС: Ідеї Т. Парсонса як джерело теоретизування про конфлікти у повоєнну епоху.</p>
4	<p>Семінарське заняття 4.</p> <p>Тема 2.2. Безконфліктна теорія модернізації.</p> <p>Основні питання: Дослідження політики модернізації країн, що розвиваються. Розвиток політичного розвитку. Модернізація у формі вестернізації як інструмент подолання конфліктів.</p> <p>СРС: Постановня теорії конфлікту в загальній соціології та його імплікації.</p>
	<p>Формування другої фази дослідницької програми модернізації та західна соціологія модерну та модернізації: ідеї С. Гантінгтона як її персоніфікація.</p>
5	<p>Семінарське заняття 5.</p> <p>Тема 3. Конфліктна версія дослідницької програми модернізації С.Гантінгтона.</p> <p>Основні питання: Соціально-політична та інтелектуальна ситуація в світі в 1960-1970 роках. Гантінгтонова критика першої фази дослідницької програми модернізації: політичний занепад versus політичний розвиток. Постановня конфліктного стилю мислення в загальному соціологічному дискурсі та її імплікації для соціологічного осягнення модернізації. Гантінгтонова концептуальна схема: розвиток versus стабільність. Ідеї Гантінгтона сьогодні: занепад Заходу або просвітницький оптимізм? Війна у В'єтнамі як один з факторів делігітимації безконфліктної візії світу.</p> <p>СРС: С. Гантінгтон як теоретик і практик конфліктів. Ідеї С.Гантінгтона про конфлікти та ліві теоретики.</p>
	<p>«Ленінський феномен», модерн, модернізація та їхні супересності.</p>

6	<p>Семінарське заняття 6.</p> <p>Тема 4.1 Ленінізм як ідеологія і як принцип суспільної організації.</p> <p>Основні питання: Лібералізм і ленінізм: конфлікт ідеології та принципів інституційної організації. Ленінізм як рішучий “прорив” у суспільно-політичному розвитку. Конфліктна амальгама інституційної харизми і неперсональних норм в ленінізмі.</p> <p>СРС: Зникнення ленінізму як окремого суспільно-політичного та ідеологічного «виду».</p>
7	<p>Семінарське заняття 7.</p> <p>Тема 4.2. Ідеальний тип та еволюція ленінських режимів.</p> <p>Основні питання: Рутинізація харизми та конфлікт з феноменом неотрадиціоналізму в ленінських режимах. Ленінізм і національна залежність: революція або реформи. Політична культура ленінських режимів. Трансформація, консолідація та інтеграції як стадії еволюції ленінських режимів.</p> <p>СРС: Від ленінізму до пост ленінізму: траєкторії конфліктів в сучасній Україні.</p>
	<p>Конфлікт «модернізація versus розвиток недорозвитку»: відповідь периферії на інтелектуальну гегемонію Заходу.</p>
8	<p>Семінарське заняття 8.</p> <p>Тема 5. А.Г. Франк та його іконоборча атака на західну соціологію модерну. Франкова конфліктна візія світової капіталістичної системи.</p> <p>Основні питання: Інтелектуальні витоки дослідницької програми А.Г. Франка. Конфлікти у рамках дуальної структури світу: метрополія versus периферія. Чи можливий розвиток за капіталізму? Розвиток недорозвитку як єдино можливий вислід залежності периферії від метрополії. Критика А.Г. Франком гармонійно-безкофліктної візії суспільства Т. Парсонса. Де легітимація А.Г. Франком взірцевості зразків соціальної організації Заходу.</p> <p>СРС: Академічний дискурс та ідеологія в аналізі кофліктів поміж метрополією і периферією. Залежність та розвиток недорозвитку в ХХІ ст.</p>
	<p>Конфлікти у контексті дослідницької програми світової систем.</p>
9	<p>Семінарське заняття 9.</p> <p>Тема 6.1. Дослідницька програма світової системи та її критика орієнталізму в соціології. Новий етап в теоретизуванні А.Г. Франка: теорія світової системи.</p> <p>Основні питання: Критика А.Г. Франком євроцентризму в теорії конфліктів та суспільства. Витоки дискурсу світової системи. Засади дослідницької програми світової системи. Світова система versus модерна/ капіталістична світ-система. Просторові та часові контури світової системи. Периферізація Заходу в рамках теорії світової системи. Китай як довготривалий центр світової системи</p> <p>СРС: Послідовність соціальних змін у рамках теорії соціальної системи, як конфліктна динаміка ринку.</p>
	<p>ПереОРІЄНТация соціологічного теоретизування А.Г. Франком: конфлікт поміж євроцентризмом та китаєцентризмом.</p>
10	<p>Семінарське заняття 10.</p> <p>Тема 7.1. Піднесення Заходу: критична оцінка панівного теоретизування.</p> <p>Основні питання: Піднесення Східної Азії як чинник зміни стилю теоретизування про конфлікти. Унікальність Заходу або історичний випадок? Схід як гегемон світової системи.</p>

	СРС: Соціальні конфлікти в процесі постання Заходу.
11	<p>Семінарське заняття 11.</p> <p>Тема 7.2. Конфлікти гегемонії Заходу.</p> <p>Основні питання: Конфлікт Сходу та Заходу в рамках динаміки глобального модерну. Міф про європейську гегемонію та соціальні реалії: версія сходоцентристів. Азійська епоха: минуле, теперішнє, майбутнє.</p> <p>СРС: Конфлікти в рамках континууму Північ-Південь та Захід-Схід.</p>
	Трансформації світ-системного аналізу як теорії конфлікту.
12	<p>Семінарське заняття 12.</p> <p>Тема 8.1. Світ-системний аналіз про соціальні трансформації та цивілізаційну динаміку капіталізму. Конфлікти капіталістичного розвитку: світ-системна інтерпретація.</p> <p>Основні питання: Теоретико-методологічні засади світ-системного аналізу конфліктів. І.Валлерстайн як фундатор світ-системного аналізу. Ідеологічні орієнтації світ-системного аналізу. Зникнення ленінізму у контексті світ-системного аналізу та конфлікти постленінізму. Хаос та упорядкованість світ-системи: крах системи або зсув гегемонії? Піднесення Східної Азії: світ-системна інтерпретація. Адам Сміт у Пекіні: реінтерпретація тези про «піднесення Заходу» Дж. Аррігі.</p> <p>СРС: Світ-системний аналіз конфліктів в рамках капіталізму. Світ-системний аналіз про конфлікти сучасного українського соціуму.</p>
	Держава, що сприяє розвитку, та «азійське диво».
13	<p>Семінарське заняття 13.</p> <p>Тема 9.1. Піднесення «Решти» (the Rest): альтернатива західному модерну або глухий кут екстенсивного розвитку? Конфлікт інтерпретацій: західний модерн versus східний модерн.</p> <p>Основні питання: Теоретико-методологічні засади дослідницької програми держави, що сприяє розвитку. Державоцентричний підхід як теорія соціально-політичних конфліктів. Конфлікт «невидима рука ринку versus державне втручання». Постання Східної Азії: вислід дії автохтонної культури, розвиток на запрошення або результат політики держави? Уроки держави, що сприяє розвитку, для постленінських суспільств та України зокрема.</p> <p>СРС: Повернення держави до соціологічного аналізу конфліктів як тенденція сучасної соціології. Перспективи побудови держави, що сприяє розвитку в Україні: міф або реальність.</p>
14	<p>Семінарське заняття 14.</p> <p>Модульна контрольна робота.</p>

6. Самостійна робота аспіранта

Не передбачено тем для самостійного вивчення.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

З метою поглиблення знань аспірантів з дисципліни, отримання досвіду самостійної роботи з соціологічною літературою пропонується самостійне опрацювання наукової літератури з

проблем історичної соціології модерну та модернізації. Від аспірантів вимагається знання основних проблем та визначень семінарських тем, вільне володіння категоріальним апаратом із дисципліни. Крім того аспіранти мають самостійно розглянути завдання призначені для самостійної роботи і на основі цієї інформації вільно відповідати на поставлені питання.

Відвідуваність і виконання завдань

Відвідування лекційних і семінарських занять є обов'язковим. Аспіранти опрацьовують теми і завдання для лекцій та семінарських занять передбачені силабусом дисципліни, доступного з особистого кабінету аспіранта в системі «Кампус» або на сайті кафедри соціології.

Студент на семінарському занятті може використовувати підготовлені ним письмові есе з питань теми заняття. Це характеризує рівень підготовки аспіранта самостійно.

Форми роботи

Навчальні заняття з дисципліни «Історична соціологія модернів, модернізацій та розвитку» проводяться у формі лекційних та семінарських занять. На лекціях викладач формулює основні поняття і положення соціології модернів. Лекції відбуваються у формі діалогу, коли викладач задає зустрічні запитання аудиторії щодо навчального матеріалу, може попросити дати оперативну відповідь на поточне запитання. В процесі занять викладач може демонструвати аспірантам наочні матеріали, присвячені розгортанню політичних подій.

Основною формою роботи на семінарському занятті є виступ, який поєднує комунікативні здатності аспіранта з демонстрацією та закріпленням знань. Викладач оцінює як глибину, ширину, точність визначень під час виступу аспіранта, так і здатність оперативно реагувати на запитання аудиторії. Під час семінарського заняття додатково оцінюється активність аспірантів при формулюванні запитань, участь у дискусії, висловлювання альтернативних гіпотез. Окремі семінарські заняття передбачають підготовку презентацій аспірантами, що посилює репрезентативні навички і поглиблює усвідомлення теми. Також передбачене семінарське заняття щодо проблематики виборів у формі імітаційної вправи з використанням інтерактивних методів.

Модульна контрольна робота спрямовані на виявлення залишкових знань аспірантів і проводяться у формі підсумкового тесту.

Календарний контроль

Метою проведення атестації є підвищення якості навчання аспірантів та моніторинг виконання графіка освітнього процесу. На першій проміжній атестації аспірант отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 10 і більше балів. На другому календарному контролі аспірант отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 20 і більше балів. У випадку, якщо цей показник не відповідає вимогам, виставляється «не атестований». Відпрацювання «не атестації» здійснюється на консультаціях з викладачем шляхом усної відповіді на питання за тематикою лекційних і семінарських занять.

Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Опанування дистанційних курсів

За бажанням здобувача в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин освітнього компонента в асинхронному режимі, зокрема, через опанування дистанційних курсів. Для врахування в системі оцінювання балів за опанування таких курсів, вони мають відповідати змістовно силабусу, бути узгоджені із викладачем, та на підтвердження проходження курсів студент має надати відповідний документ із зазначенням назви та обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку, визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського <https://osvita.kpi.ua/node/179>.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки аспірантів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Рейтинг студента з навчальної дисципліни складається з балів, що він отримує за:

- виконання модульної контрольної роботи;
 - роботу на семінарських заняттях (13 семінарських занять);
- Стартова складова рейтингу – 40 балів.

Аспірант отримує найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь на проведених семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань.

Викладач оцінює роботу аспіранта на кожному семінарському занятті, але конкретна підсумкова кількість балів за роботу на семінарських заняттях виставляється викладачем під час першого і другого етапу проміжної атестації – на сьомому і чотирнадцятому тижнях навчання відповідно. Рейтинг аспіранта станом на 7-й тиждень (за результатами роботи на 7 семінарських заняттях) і 14-й тиждень (за результатами роботи на наступних 7 семінарських заняттях) навчання повідомляється аспіранту на занятті чи в особистому кабінеті електронного Кампусу.

Критерії нарахування балів

1. Модульна контрольна робота. Ваговий бал – 10 балів.

10, якщо студент правильно відповів на всі поставлені питання тесту;

5, якщо відповіді отримані на половину з поставлених питань тесту;

1-4, якщо менше ніж половина відповідей на питання тесту є правильними.

Тестові питання представлені у Додатку А.

2. Робота на семінарських заняттях оцінюється у 5 балів за такими критеріями:

- «відмінно», повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) якщо при відповіді аспірант демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, з легкістю і переконливо відповідає на поставлені питання – 5 бали;
- «добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями, відповідає на більшість з поставлених питань – 4-3 бали;
- «задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та значні помилки, на поставлені питання відповідає слабо, або не відповідає взагалі – 2-1 бал;
- «незадовільно» – відсутня робота на семінарі - 0 балів.

3. Екзамен. Ваговий бал – 60.

Допуск до екзамену має місце при отриманні аспірантом за семестр не менше 20 балів.

При отриманні менше ніж 20 балів студент має виконати додаткову роботу у формі написання та захисту письмової роботи (есе) із заданої викладачем теми.

Екзамен має вигляд переліку екзаменаційних питань, на які повинен відповісти студент відповідно до білету який отримує на іспиті. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю.

Рейтингова оцінка може варіюватися в межах від 0 до 60 балів.

Порядок проведення екзамену та критерії оцінювання його результату визначається таким чином. Кожне білет має три питання. Кожне питання оцінюється у 20 балів.

Система оцінювання кожного питання:

- «відмінно», повна відповідь на питання (не менше 90% потрібної інформації) – 20 -17 балів;
- «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації, незначні неточності) – 16 -13 балів;
- «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації та деякі помилки) - 12 - 6 балів;
- «незадовільно», незадовільна відповідь – 0 балів.

3. Заохочувальні бали.

Всього не більше 10% стартової шкали згідно Положення про систему оцінювання результатів навчання https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_RSO_2022.pdf

Передбачається 4 бали за такі види робіт:

- участь у конференціях, «Днях науки ФСП»;
- участь у всеукраїнських конкурсах студентських робіт;
- наукові публікації.

Результати успішності студента (оцінку «відмінно», «дуже добре», «добре», «задовільно», «достатньо») викладач вносить в систему Електронний кампус та екзаменаційну відомість, яка здається до деканату по закінченню екзаменаційної сесії.

№п/п	Контрольний захід оцінювання	%	Ваговий бал	Кількість	Всього
1	Виступи на семінарських заняттях	30	5	6	30
2	Модульна контрольна робота (МКР)	10	10	1	10
3	Екзамен	60	60	1	60
	Всього				100

	Обов'язкова умова допуску до екзамену	Критерій
1	Поточний рейтинг	RD \geq 20
2	Модульна контрольна робота (МКР)	RD \geq 3

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено професором кафедри соціології, д.соц.н, Федорченко-Кутуєвим Павлом Володимировичем

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 12 від 24.05.2024 р.)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 9 від 26.06.2024 р.)

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

1) Яким, за визначенням американського соціолога Рендела Коллінза, є сучасне суспільство?

- а) credential society
- б) modern society
- в) industrial society
- г) post-industrial society
- д) post-modern society

2) Освіта у сучасному суспільстві виконує функцію:

- а) продукування нового знання
- б) передачі існуючого знання
- в) підготовки до життя у суспільстві (функцію ініціації)

3) О.Конт витворив такі ДВА соціологічні поняття:

- а) соціальна статика
- б) раціоналізація
- в) класова боротьба
- г) соціальна динаміка
- д) відчуження

4) К. Маркс є автором концепції

- а) ідеалістичного розуміння історії
- б) матеріалістичного розуміння історії
- в) раціоналістичного розуміння історії
- г) ірраціоналістичного розуміння історії

5) Кому належить авторство теорії класової боротьби?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

6) Кому належить авторство теорії ідеології?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

7) Кому належить авторство теорії комунізму?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру

- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

8) Кому належить авторство теорії соціально-економічних формацій?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

9) Кому належить авторство теорії способу виробництва?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

10) Кому належить авторство теорії відчуження?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

11) Кому належить авторство теорії товарного фетишизму?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

12) Кому належить авторство теорії базису і надбудови?

- а) О.Конту
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайму
- д) М.Веберу

13) Автором роботи „Зіткнення цивілізацій” є

- а) С.Гантінгтон
- б) Е.Гобсбаум
- в) П.Андерсон
- г) Р.Шпорлюк

14) Автором роботи „Маніфест комуністичної партії” є

- а) О.Конт

- б) К.Маркс
- в) Г.Спенсер
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Вебер

15) Автором роботи „Про поділ суспільної праці” є

- а) О.Конт
- б) К.Маркс
- в) Г.Спенсер
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Вебер

16) Автором роботи „Господарство і суспільство” є

- а) О.Конт
- б) К.Маркс
- в) Г.Спенсер
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Вебер

17) Автором роботи „Протестантська етика і дух капіталізму” є

- а) О.Конт
- б) К.Маркс
- в) Г.Спенсер
- д) М.Вебер
- є) Е.Дюркхайм

18) Теорію дії розробляв

- а) О.Конт
- б) К.Маркс
- в) Г.Спенсер
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Вебер

19) Теорію типів панування розробляв

- а) О.Конт
- б) К.Маркс
- в) Г.Спенсер
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Вебер

20) М.Вебер розробляв теорію

- а) відчуження
- б) класової боротьби
- в) соціальної еволюції
- г) раціоналізації

21) Попередником сучасної конфліктології є

- а) Г.Зіммель
- б) О.Конт
- в) Г.Спенсер
- г) А. де Гобіно

22) Автором робіт „Політика як професія і покликання” та „Наука як професія і покликання” є

- а) О.Конт
- б) К.Маркс
- в) Г.Спенсер
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Вебер

23) К.Маркс як засновник соціології розробив

- а) теорію дії
- б) теорію класової боротьби
- г) теорію раціоналізації
- д) теорію панування
- є) теорію соціальної динаміки

24) М.Вебер є захисником

- а) ідеалістичного підходу до пояснення соціальних явищ
- б) матеріалістичного підходу до пояснення соціальних явищ
- в) багатовимірного підходу до пояснення соціальних явищ

25) Термін „індустріальне суспільство” було запропоновано:

- а) К.Марксом
- б) М.Вебером
- в) А. де Сен-Сімоном

26) Матеріалістичне розуміння історії у формулюванні К.Маркса наполягає на первинності:

- а) технології
- б) матеріальної культури
- в) способу виробництва
- г) держави

27) Концепцію механістичної та органічної солідарності розробив

- а) О.Конт
- б) К.Маркс
- в) М.Вебер
- г) Е.Дюркхайм

28) Автором роботи «Походження та розповсюдження націоналізму» є

- а) А.Г. Франк

- б) І.Валерстайн
- в) Р.Коллінз
- г) С.Гантінгтон
- д) Б.Андерсон

29) Автором роботи «Модерна світ-система» є

- а) А.Г. Франк
- б) І.Валерстайн
- в) Р.Коллінз

30) М.Вебер розробляв теорію

- а) відчуження
- б) класової боротьби
- в) соціальної еволюції
- г) раціоналізації

31) Позитивістський підхід у соціології наголошує на пошуку:

- а) одиничних подій
- б) законів
- в) розуміння смислу події

32) Автором трактату «ПереОРІЄНТАція» є

- а) А.Г. Франк
- б) Р.Коллінз
- в) С.Гантінгтон

33) Термін „соціологія” запропонував:

- а) В.Зомбарт
- б) Ж.Б.Сієс
- в) А. де Сен-Сімон
- г) Г.Шмолер
- д) О.Шпан

34) І.Валерстайн є автором концепції

- а) ідеалістичного розуміння історії
- б) раціоналістичного розуміння історії
- в) світ-системного аналізу

35) Кому належить авторство теорії раціонального та політичного капіталізму?

- а) О.Контю
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Веберу

36) Кому належить авторство теорії ідеології?

- а) О.Контю
- б) К.Марксу
- в) Г.Спенсеру
- г) Е.Дюркхайм
- д) М.Веберу

37) Якою є за І. Валерстайном структура капіталістичної світ-економіки?

- а) дворівневою
- б) трирівневою
- в) чотирирівневою

38) Кому належить авторство тези про кінець історії?

- а) Ф.Фукуямі
- б) К.Марксу
- в) А.Г.Франку

39) Автором роботи „Вік екстремізму” є

- а) Е.Гобсбаум
- б) І.Валерстайн
- в) А.Г.Франк
- г) Дж.Аррігі
- д) Дж.Даймонд

40) Автором роботи „Комунізм проти націоналізму: Карл Маркс і Фрідріх Ліст” є

- а) Е.Гобсбаум
- б) І.Валерстайн
- в) А.Г.Франк
- г) Р.Шпорлюк

41) Соціологічні погляди М.Вебера є переважно

- а) сходацентричні
- б) гуманоцентричні
- в) евроцентричні

Питання на екзамен

1. Накресліть загальні контури феномена модерну.
2. Застосуйте Гірцеву концептуалізацію ідеології до першої фази дослідницької програми модернізації.
3. Витлумачте Валерстайнове пояснення походження ленінських режимів.
4. Поясніть відмінності поміж світ-імперіями та світ-економіками.
5. Схарактеризуйте Гантінгтонову поставу щодо соціального реформізму.
6. Ідентифікуйте домінуючі ознаки Гантінгтонової концептуалізації модернізації американської політичної системи.
7. Розкрийте природу конфліктів щодо ідеологічного контексту дебатів про модерн та модернізацію.
8. Яким є місце світ-системного аналізу у дискурсі сучасної соціології?
9. Надайте характеристику феномену ленізму.
10. Схарактеризуйте відмінності поміж інфраструктурними та деспотичними вимірами політичної влади.
11. Схарактеризуйте інтелектуальні джерела світ-системного аналізу як дослідницької програми.
12. Порівняйте Валерстайнів та Веберів підходи до капіталізму.
13. Схарактеризуйте стадію трансформації у розвитку ленінських режимів.
14. Які держави, згідно Гантінгтона, пропонували політичну формулу-зразок постколоніальним країнам у другій половині ХХ століття?
15. Охарактеризуйте зміст та етап становлення держави, що сприяє розвитку, у Південній Кореї.
16. Схарактеризуйте Гантінгтонову дихотомію «політичний розвиток versus політичний занепад».
17. Визначте місце марксизму в рамках світ-системного аналізу.
18. Якою є роль держави у розв'язанні конфліктів постленінського розвитку?
19. Якою є структура світового суспільства згідно теорії залежності та розвитку недорозвитку?
20. Схарактеризуйте світ-системний підхід до виникнення капіталізму
21. Схарактеризуйте стадію консолідації у розвитку ленінських режимів.
22. Схарактеризуйте стадію інтеграції у розвитку ленінських режимів.
23. Схарактеризуйте Веберів підхід до раціонального капіталізму.
24. Якими, за Валерстайном, є характеристики трьох головних стратегій зміни статусу з периферійного на напівпериферійний / членство у ядрі?
25. Схарактеризуйте суть ідейного конфлікту поміж представниками світ-системного аналізу та неолібералізму.
26. У чому є специфіка нової хвилі теоретизування про конфлікти у рамках світ-системного аналізу?
27. Дайте визначення поняття «розвиток».
28. Яким є пояснення піднесення Східної Азії Дж. Аррігі?
29. Поясніть зв'язок поміж державою та капіталізмом у дискурсі світ-системного аналізу.
30. Схарактеризуйте чинники дегенерації ленінських режимів.
31. Схарактеризуйте можливість синтезу Веберового та Валерстайнового теоретизування про капіталізм у рамках нового визначення взаємодії поміж раціональним та авантюристичним капіталізмом.
32. Схарактеризуйте феномен безособової харизми як фундаменту ленінських режимів.
33. Якою була візія К.Маркса щодо світового капіталізму?
34. Проаналізуйте поняття «капіталізм» з огляду на його визначення світ-системним аналізом та окресліть його специфіку у зіставленні з традиційним потрактуванням капіталізму.
35. Якими були базові припущення першої стадії дослідницької програми модернізації?
36. Ідентифікуйте домінуючі ознаки Гантінгтонової концептуалізації модернізації американської політичної системи.
37. Яким було Гантінгтонове потрактування політичної системи СРСР у зіставленні зі США?

38. Якими були цілі американської політики повоєнного періоду та як вони співвідносилися з візією першої фази дослідницької програми модернізації?
39. Схарактеризуйте чинники виникнення більш конфліктної постави до суспільного розвитку в соціології у 1960-1970-х рр.
40. Схарактеризуйте соціальні конфлікти, що постають внаслідок падіння ленінських режимів.
41. Поясніть Валерстайнів підхід до конструювання історичної соціальної науки.
42. Схарактеризуйте відмінність між місіонізмом та месіанізмом у політичному дискурсі США.
43. Які вчені виказували погляди, сумісні з припущеннями другої фази дослідницької програми модернізації?
44. Яким є Гантінгтонове розуміння політичного порядку?
45. Схарактеризуйте поняття «формування модерну».
46. Визначте роль поняття «історична система» у дискурсі світ-системного аналізу.
47. Схарактеризуйте явище неолібералізму.
48. У чому є суть капіталізму згідно світ-системного аналізу?
49. Яким є пояснення процесу розвитку суспільства теорією світової системи?
50. Чому саме С. Гантінгтон є парадигматичним представником другої стадії теоретизування про конфлікти у контексті модернізації?
51. Яким був вплив теоретизування Т.Парсонса на дослідницьку програму держави, що сприяє розвитку?
52. Які виклики та конфлікти постали перед постколоніальними «новими державами»?
53. Яким було ідеологічне підґрунтя теоретизування про конфлікти першої фази дослідницької програми модернізації?
54. Окресліть контекст виникнення дослідницької програми держави, що сприяє розвитку.
55. Підсумуйте основні положення Труменової доктрини про «справедливу угоду».
56. Схарактеризуйте теоретико-методологічні засади дослідницької програми держави, що сприяє розвитку.
57. Якою має бути методологія вивчення історії конфліктології?
58. Який зв'язок існують між теоріями держав та політичними практиками з точки зору теорії конфліктів?
59. Як А.Г.Франк пояснював конфлікти, що породжуються кризою капіталізму?
60. Які проблеми та конфлікти породжує постленінська держава?
61. Застосуйте концепцію світ-імперії для аналізу ленінських режимів.
62. Які конфліктологічні підходи є найбільш релевантними для вивчення ленінських режимів?
63. У чому був зміст соціології революції Т.Скочпол?
64. У чому відмінність підходів ленінських та націоналістичних режимів до розв'язання конфліктів суспільного розвитку?
65. Яким є світ-системне пояснення постання капіталізму?
66. Як С. Гантінгтон пояснює взаємодію конфліктів та порядку у процесі політичного розвитку?
67. Якими є ідеологічні наслідки акцентування політичного порядку С.Гантінгтоном?
68. Як Е.Гобсбаум описує наслідки залежності та розвитку недорозвинутих країн периферії?
69. Схарактеризуйте роль ідей у соціально-політичних конфліктах.
70. Схарактеризуйте методологію, яка є релевантною для вивчення історії конфліктологічних ідей.
71. Схарактеризуйте взаємовідношення понять «розвиток» та «модернізація» у конфліктологічному теоретизуванні.
72. Якими є принципи кон'юнктурного пояснення капіталізму у рамках світ-системного аналізу?
73. Схарактеризуйте схожість та відмінності у поглядах І.Валерстайна та М.Вебера на походження модерного капіталізму.
74. Схарактеризуйте основні підходи до концептуалізації ленінських режимів.
75. Якими, за А.Г. Франком, є конфлікти та формула взаємодії між метрополією та сателітами, яка відносно вигідна сателітам?
76. Схарактеризуйте ієрархічно-конфліктну структуру модерної світ-системи за І.Валерстайном.

77. Схарактеризуйте соціально-політичні конфлікти, які сприяли постанню держави, що сприяє розвитку, в Східній Азії.
78. Як С.Гантінгтон концептуалізує політичний модерн та модернізацію?
79. Якою була природа правлячого класу ленінського режиму доби консолідації?
80. Схарактеризуйте конфлікти та наслідки проникнення капіталу метрополії до сільського господарства периферії.
81. Схарактеризуйте підхід Н.Макіавеллі до феномену модерну та поясніть чому саме він є першим сучасним теоретиком цього явища.
82. Схарактеризуйте явище автономії держави, що сприяє розвитку.
83. У який спосіб ленінізм вирішував конфлікт між традиційними та модерними елементами у рамках своїх політичних інституцій?
84. Схарактеризуйте вплив ТНК на економіку національних держав.
85. Схарактеризуйте основний конфлікт, який мали породити ленінські режими у своєму розвитку на інтеграційній стадії.
86. Схарактеризуйте ідеологічні та політичні конфлікти, які сприяли виникненню другої стадії дослідницької програми модернізації.
87. Надайте узагальнену характеристику держави, що сприяє розвитку.
88. Схарактеризуйте у який спосіб теоретики модернізації пропонували розв'язувати глобальні та локальні конфлікти?
89. Схарактеризуйте чинники та конфлікти, які викликали політику перебудови в СРСР.
90. Якими є перспективи держави, що сприяє розвитку, за сучасних умов?